

Мистецтво збирати знання:
до 230-річчя бібліофіла
А. Кухарського

Підготувала Великодна Г. В.

30 грудня 2025 р. дослідники слов'янської культури відзначають 230-річчя від дня народження **Анджея Францішека Кухарського (Andrzej Franciszek Kucharski, 1795–1862)** – польського славіста, етнографа, бібліофіла та мандрівника.

Протягом свого життя А. Кухарський подорожував і зібрав чудову бібліотеку, завдяки чому зберіг та примножив знання з різних куточків світу. Знання починається зі слова, тому А. Кухарського, як славіста, особливо цікавила славістична література – абетки, словники, граматики, правописи, довідники та інші наукові видання. Саме ці книги становлять переважну частину його унікальної книгозбірні, що зберігається у фонді Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

У зв'язку з відсутністю портрета Анджея Кухарського було згенеровано стилізований образ мандрівника та бібліофіла XIX ст., створений із використанням технологій ШІ

Славістичну колекцію А. Кухарського умовно можна поділити на кілька груп :

- ✓ *базові навчальні матеріали* – абетки й букварі;
- ✓ *підручники з опанування мов та окремих розділів мовознавства* – видання з фонетики, морфології, синтаксису, орфографії, а також підручники для вивчення мов, що допомагають тренувати навички;
- ✓ *граматики* (описують будову мови та правила утворення слів й речень);
- ✓ *довідково-інформаційні ресурси* – словники, енциклопедії та довідники, що складають лексикологію;
- ✓ *наукові й академічні праці* – дисертації, загальні лінгвістичні праці.

Пропонуємо ознайомитися з деякими виданнями, що відображають глибину наукових зацікавлень А. Кухарського та його любов до слов'янської культури.

БАЗОВІ НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

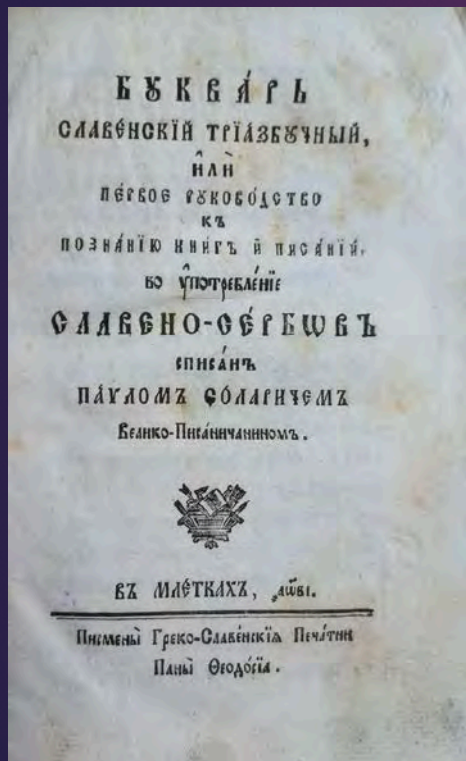
Книжкова колекція А. Кухарського включає рідкісні абетки, в тому числі й прекмурські, котрі є важливим джерелом для вивчення історії місцевої писемності.

Найважливішою була *«Абетка»* (*ABC kni'sicza na národní soul haczek...*, Будапешт, 1790) Міклаша Кюзміча (Miklós Küzmič) – перший офіційний підручник із паралельним друком прекмурською та угорською мовами.

«Нова абетка» (*Nôvi abeczedár...*, Шопрон, 1820) Штевана Люліка (Števan Lülík) створена для прекмурських лютеранських шкіл. Ш. Люлік уклав її угорською та прекмурською мовами й наголошував на культурній самотності мешканців Прекмур'я.

У зібранні А. Кухарського особливе місце займають ранні слов'янські букварі, які не лише слугували навчальними посібниками, а й відіграли важливу роль у формуванні національних мовних традицій.

Серед них – *«Буквар» (БВкварь славенскій триазбвчній ...*, Венеція, 1812) Павла Соларича (Павле Соларић), спрямований на ознайомлення читачів зі слов'янською книжною мовою та основами читання.

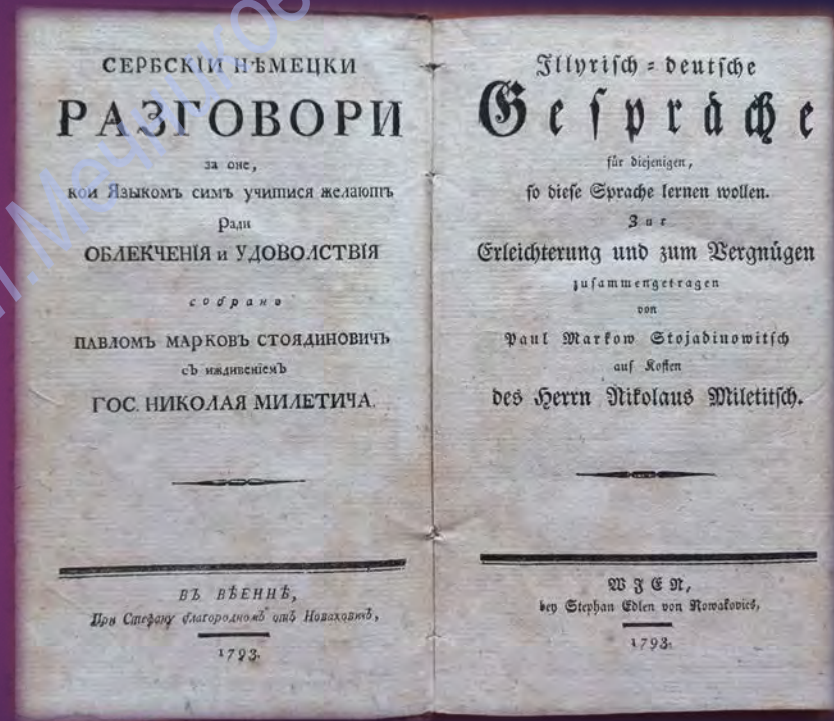
Важливим елементом колекції є також *«Буквар славено-руського языка»* (Львів, 1827) Івана Могильницького – перший друкований посібник для вивчення української мови в Галичині. І. Могильницький доводив, що руська (українська) мова не є поєднанням польської й російської та не є їхнім діалектом, а становить окрему слов'янську мову.

ПІДРУЧНИКИ З ОПАНУВАННЯ МОВ ТА ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ МОВОЗНАВСТВА

У колекції А. Кухарського представлено широкий спектр навчальної літератури: від підручників із вивчення польської, чеської, хорватської, сербської, словенської, лужицької та інших слов'янських мов – до спеціалізованих посібників, присвячених окремим розділам мовознавства, зокрема фонетиці, морфології й синтаксису й орфографії (правопису). Такий добір формує багатовимірний інструментарій для глибокого опанування слов'янських мов і мовознавчих дисциплін.

Книгу «*Сербсько-німецький розмовник*» (Сербскіи нѣмецки разговори... = Illyrisch-deutsche Gespräche..., Відень, 1793) склав Пауль Марков Стоядинович (Paul Markow Stojadinowitsch) як практичний посібник для полегшення вивчення сербської та німецької мов.

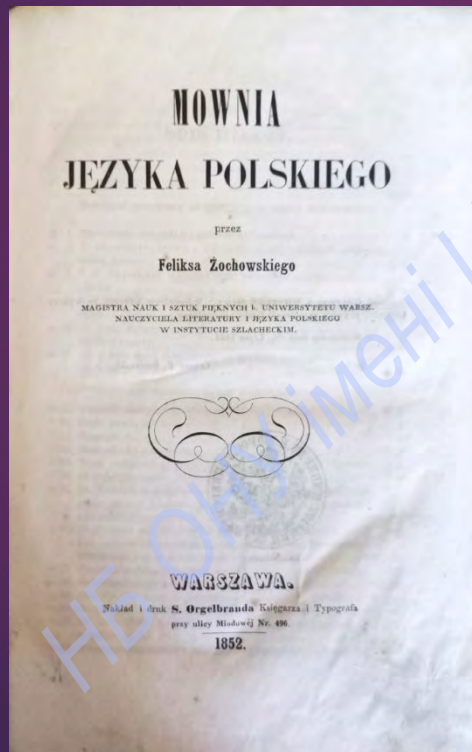
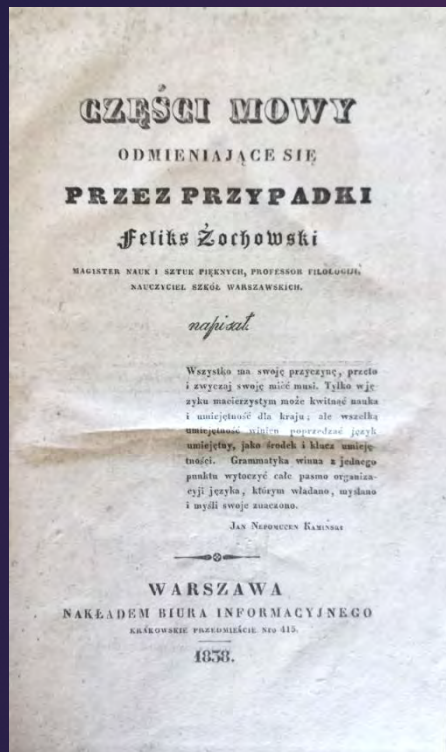

«*Богемські та німецькі розмови*» (*Böhmische und Deutsche Gespräche...*, Прага, 1811) написані чеським лінгвістом Карлом-Ігнацем Тамом (Karl-Ignaz Tham) як посібник з вивчення чеської мови для німецькомовних читачів.

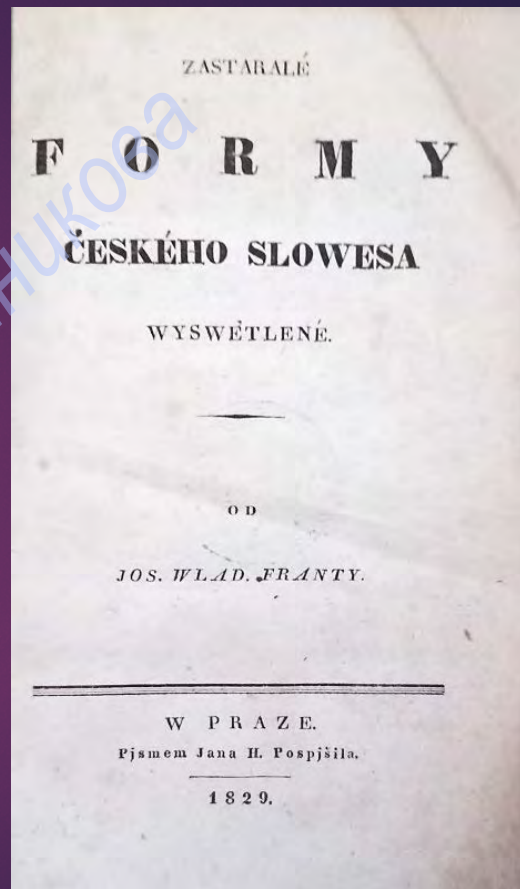
«*Новий підручник для німців з вивчення польської мови*» (*Neues Tirocinium für Deutsche...*, Вроцлав, 1814) — посібник Карла Готтліба Поллюге (Karl Gottlob Polluge), створений на основі граматики Бандтке та доповнений практичними польсько-німецькими вправами.

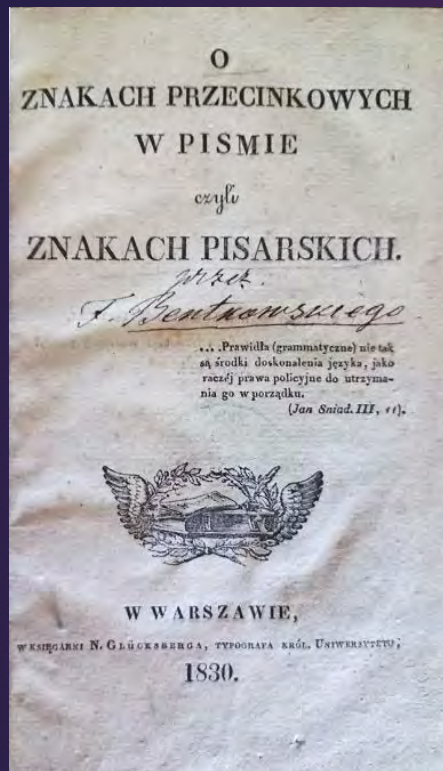

А. Кухарський для своєї книжкової колекції придбав праці польського лінгвіста, енциклопедиста, знавця польської мови Фелікса Жоховського (Feliks Zochowski). Серед них – *«Частини мови»* (*Części mowy odmieniające się przez przypadki ...*, Варшава, 1838), довідкове видання, в якому подано детальний опис частин мови й їх відмінювання, укладений для шкільного та самостійного навчання, а також *«Мовлення польської мови»* (*Mownia języka polskiego ...*, Варшава, 1852) – посібник із практичної культури мовлення, що містить правила правильного вживання слів і зразки польського мовного стилю.

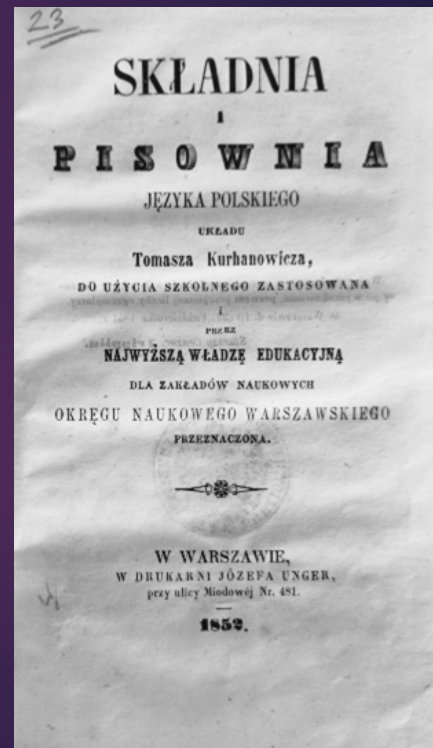
«Застарілі форми чеського дієслова» (*Zastaralé formy českého slovesa vysvětlené*, Прага, 1829) лексикографа Йозифа Франти Шумавського (Josef Franta Šumavský). Й. Франта працював у кількох галузях: порівняльне мовознавство, граматики, складання словників, етнографія та поезія. Він також брав участь у наукових дискусіях і зробив внесок у вивчення історії чеської мови, зокрема через цю роботу, де досліджено застарілі форми дієслів і їхнє вживання.

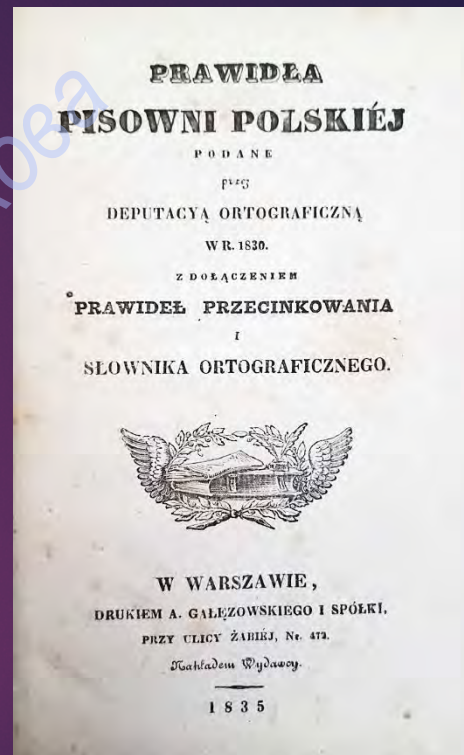
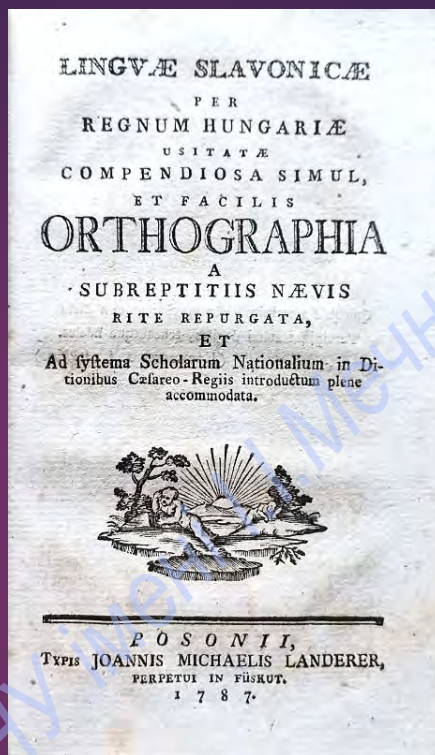

У мовознавчій традиції важливе місце посідають праці, присвячені впорядкуванню синтаксичних і правописних норм. Зокрема, дослідження Фелікса Бентковського (Feliks Bentkowski) *«Про коми на письмі»* (*O znakach przecinkowych w piśmie, czyli znakach pisarskich*, Варшава, 1830) систематизує вживання розділових знаків — одного з ключових елементів синтаксичної організації тексту.

Доповнює цю традицію праця Томаша Курхановича (Tomasz Kurhanowicz) *«Синтаксис і правопис польської мови»* (*Składnia i pisownia języka polskiego*, Варшава, 1852), у якій автор узагальнює правила побудови синтаксичних конструкцій та подає норми правопису, що забезпечують чіткість і впорядкованість письмового мовлення.

Оскільки орфографічні посібники відіграють важливу роль у мовній кодифікації, вони формують єдину письмову норму та забезпечують зрозумілість тексту. Прикладом таких праць є книга *«Слов'янських мов коротка і легка орфографія»* (*Lingvæ Slavonicæ per Regnum Hungariæ usitatae compendiosa simul, et facilis orthographia...*, Братислава, 1787), що містить стислий компендіум орфографічних правил слов'янських мов, уживаних на теренах Угорського королівства.

Її доповнює інший орфографічний зразок – *«Правила польського правопису»* (*Prawidła pisowni polskiej...*, Варшава, 1835), укладені орфографічною депутацією, до яких увійшли норми написання, правила пунктуації та орфографічний словник, що покликані впорядкувати й унормувати писемну практику.

ГРАМАТИКИ

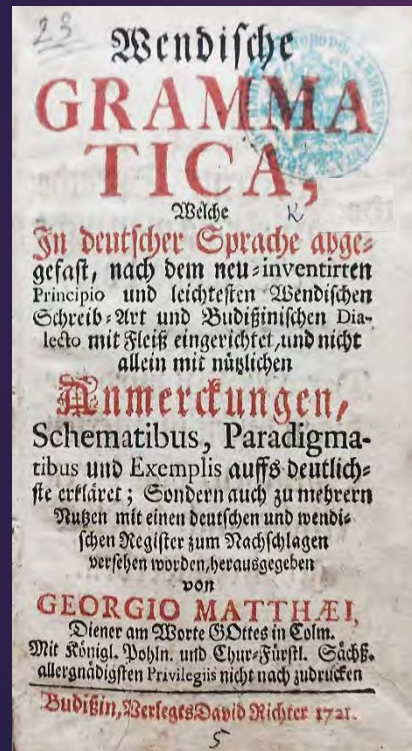
Граматикаи відіграють провідну роль у формуванні мовознавчих знань, оскільки впорядковують будову мови, визначають її норми та слугують основою свідомого мовлення. Вони формують уявлення про фонетику, морфологію, синтаксис і правила використання мовних форм, залишаючись необхідними як для науки, так і для навчання.

У мовознавчій колекції А. Кухарського особливе місце займають видання, присвячені опису та кодифікації польської мови. Показовими прикладами є *«Граматика польської мови»* (*Grammatyka języka polskiego*, Варшава, 1817) Онуфрія Копчинського (Onufry Kopczyński), що, незважаючи на певні недоліки, була першою сучасною граматикою польської мови, та *«Граматика польської мови»* (*Grammatyka języka polskiego*, Краків, 1849) Юзефа Мучковського (Józef Muczkowski), яка найбільш докладно описує кожен граматичний розділ.

А. Кухарський як філолог значною мірою цікавився граматики різних мов. В його колекції представлені граматики болгарської, вендської, іллірійської, італійської, крайнської, славонської, словенської, сербської, німецької, хорватської, чеської мов.

«Граматика вендська»
(Wendische Grammatica...
Бауцен, 1721) Георга Маттея
(Georg Matthaei) видана
німецькою мовою для вивчення
вендської мови (мови
лужицьких сербів).

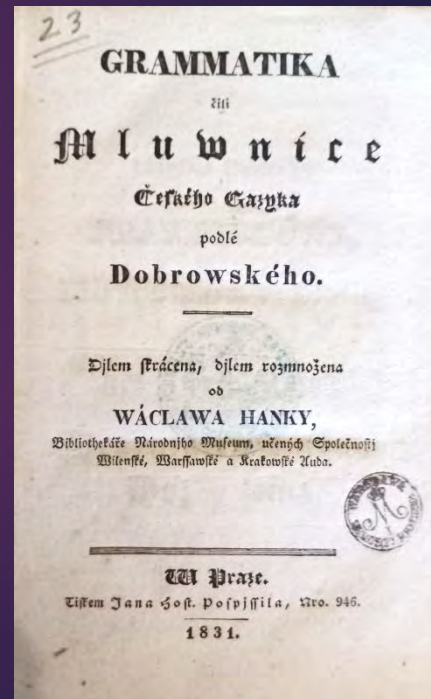

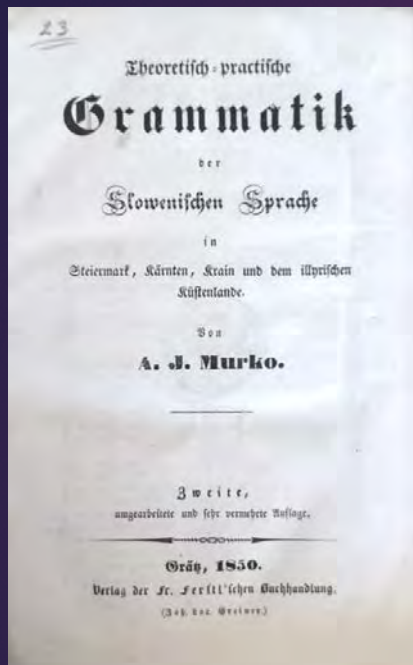
«Нова славонська і німецька граматика» (Nova Slavonska, i Nimacska Grammatika ..., Загреб, 1767) хорватського лінгвіста та перекладача Матія Антуна Релковича (Matija Antun Relković) належить до найважливіших праць в історії хорватського мовознавства. У книзі систематично викладено правила словотвору, відмінювання та синтаксису, що робить її цінним джерелом для вивчення мовної культури Хорватії XVIII ст.

«Граматика іллірійської мови» (*Grammatica della lingua illirica...*, Рагуза, 1828) складена італійським лінгвістом та істориком отцем Франческо Марією Аппендіні (Francesco Maria Appendini). Цей граматичний посібник описує хорватську мову, що на той час називалася іллірійською (якою розмовляли в регіоні Далмації та Дубровника).

«Граматика, або Словник чеської мови» (*Grammatika čili Mluwnice Českého gazyka ...*, Прага, 1831) — праця Йозефа Добровського (Josef Dobrovský), яку дбайливо відредагував і підготував до друку Вацлав Ганка (Václav Hanka). Це видання поєднало наукову точність Й. Добровського з філологічною майстерністю В. Ганки, ставши важливим внеском у розвиток чеського мовознавства та культурного відродження першої половини XIX ст.

«Теоретична та практична граматика словенської мови» (*Theoretisch-practische Grammatik der Slowenischen Sprache*..., Гратц, 1850) філолога і лексикографа Антона Мурка (Anton Johann Murko) призначалася для використання у Штирії, Каринтії, Крайні та Іллірійському Примор'ї.

«Граматика болгарської мови» (*Grammatik der bulgarischen Sprache*, Відень, 1852) видана братами Антоном Кіряковим Цанковим (Anton Kiriakov Tsankov) і Драганом Кіряковим Цанковим (Dragan Kiriakov Tsankov). Ця книга, написана німецькою мовою, описує структуру, синтаксис та граматику болгарської мови.

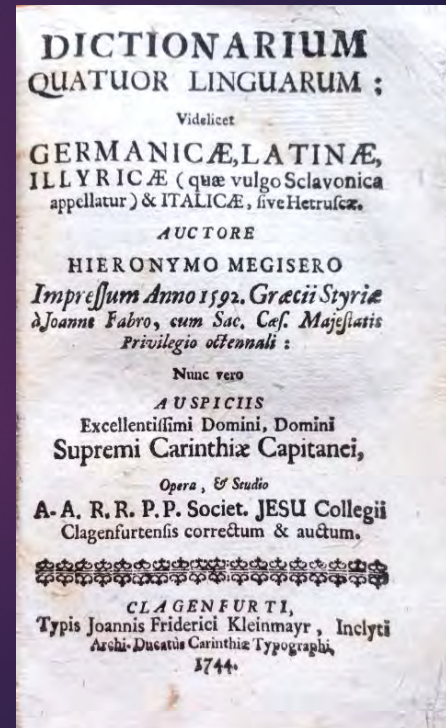
ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

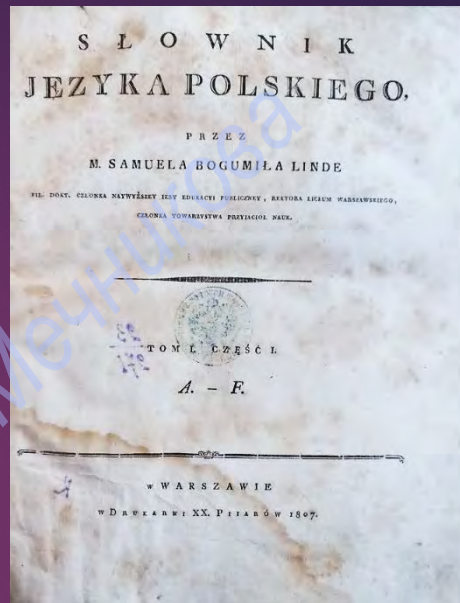
У славістичній колекції А. Кухарського зберігаються словники, довідники та енциклопедії, надруковані польською, словацькою, сербською, німецькою та латинською мовами.

Видання «Майстер єврейської мови, або Івритсько-німецький словник» (*Jüdischer Sprach-Meister...*, Франкфурт, Лейпциг, 1742) містить простий посібник разом із невеликим додатком про єврейську Кабалу для вивчення тих форм мовлення, які євреї зазвичай використовують у взаємодії один з одним.

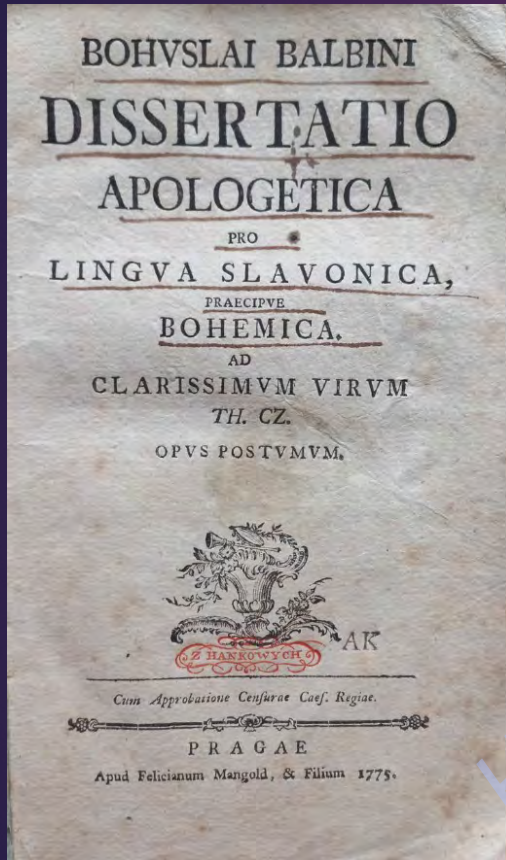
«Словник чотирьох мов» (*Dictionarium quatuor linguarum...*, Клагенфурт, 1744) – це книга німецького ерудита та лінгвіста XVI ст. Ієронімуса Мегізера (Hieronymus Megiser). Видання складається з багатомовного словника та багатомовної граматики єтрусської, іллірійської (склавонської), німецької та латинської мов; також містить деякі хорватські слова.

«Словник польської мови» (*Słownik języka polskiego* ...), укладачем якого був Самуїл Богумил Лінде (Samuel Bogumił Linde), виходив у Варшаві протягом 1807–1814 рр. Це перший тлумачний словник польської мови. Багатотомник містить 60 тисяч статей, у тому числі близько 2000 власних назв. Наклад видання становив лише 1200 примірників. Повний комплект томів мав високу ціну. Незабаром через низький наклад видання словник став дуже рідкісним та цінним. Це самий великий та коштовний видавничий проект в Варшавському герцогстві.

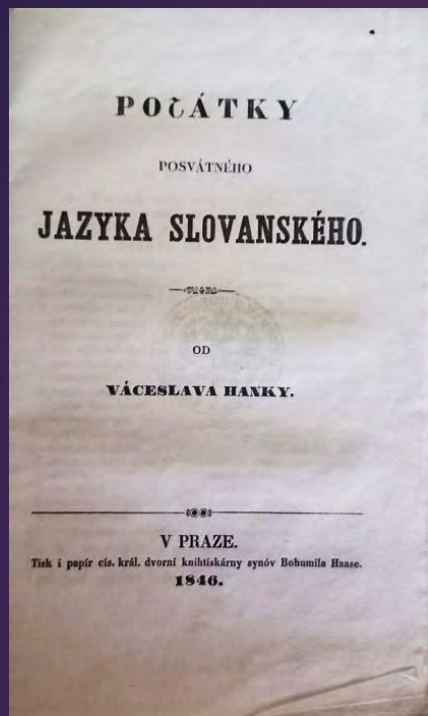
НАУКОВІ Й АКАДЕМІЧНІ ПРАЦІ

Наукові й академічні праці в славістичній колекції А. Кухарського відіграють важливу роль у збереженні та популяризації досліджень, присвячених історії, мові й культурі слов'ян. Вони формують цілісний науковий контекст, що дозволяє простежити розвиток славістики та її ключові напрямки.

У праці «Захист слов'янської, зокрема чеської мови» (*Dissertatio apologetica pro lingua slavonica, praecipue Bohemica*, Прага, 1775) чеський історик та педагог Богуслав Бальбін (Bohuslav Balbín) виступив на захист прав чехів на власну культуру, за збереження і розвиток чеської мови, яка тоді перебувала під тиском німецької мови.

До колекції А. Кухарського цей примірник потратив із книгозбірні Вацлава Ганки (про це свідчить штамп «Z Hankowych»).

«Початки священної слов'янської мови» (*Počátky posvátného jazyka slovanského*, Прага, 1846) – праця чеського філолога Вацлава Ганки (Václav Hanka), який відіграв важливу роль у розвитку славістики та популяризації стародавньої слов'янської спадщини. Книга надрукована чеською з елементами старослов'янської мови. Вона містить таблиці кириличної й глаголичної абеток, що робить її цінним джерелом для дослідників слов'янської писемності.

Анджей Францішек Кухарський присвятив своє життя пошуку, збереженню й поширенню знань про слов'янський світ. Його бібліотека – не просто зібрання рідкісних видань, а справжній інтелектуальний скарб, де кожна книга дихає історією та любов'ю до культурної спадщини. Особливо цінною є частина його зібрання, що сьогодні зберігається у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Його книжкове зібрання стало важливим ресурсом для науковців, відкриваючи доступ до унікальних видань і маловідомих джерел про історію та культуру слов'янських народів.

